



## נתק גורלי

### מינוי שופטים

שלושים ושבעה ימים לפני מותו, ניצב משה רבנו מול העם, ופורק את אשר על לבו בדברי מוסר ותוכחה החותמים את ספר התורה. משה רבנו משחזר לפני העם את תמצית האירועים המרכזיים והסוערים אשר התרחשו בארבעים שנות נדודיהם במדבר.

הדור היוצא ממצרים אשר נגזר עליו למות במדבר, מעביר הלאה את לפיד השליחות הגדולה של עם ה' לבניהם אחריהם, העתידים לנחול את ארץ ישראל. במבט לאחור, מזווית ראייה רחבה וכוללת, מצביע משה רבנו על האירוע המכונן שהיה לדעתו הגורם המרכזי לכישלון דור המדבר בהשלמת שליחותו ובהגעה אל הארץ המובטחת.

פרשיית מינוי שופטים בישראל היא הפרשייה הפותחת את דברי התוכחה. זו היא יישומה של עצת יתרו אשר ליווה את חתנו – משה רבנו – שהיה שקוע בשיפוט העם מן הבוקר עד הערב.

משה מצביע בדבריו על החוליה הראשונה בשרשרת האירועים במדבר שגרמו להתמוטטות דור המדבר כולו:

”אֵיכָה אֶשָׂא לְבַדִּי טַרְחָכֶם וּמִשְׁאָכֶם וְרִיבְכֶם. הֲבֹ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים וַיִּדְעוּ לְשַׁבְּטֵיכֶם, וְאֲשִׁימָם בְּרֵאשֵׁיכֶם.”  
(דברים א, יב-יג)

לכאורה צודק יתרו בעצתו. מן הראוי הוא שמנהיג יאציל סמכויות לשרי אלפים ושרי מאות, כדי שהוא עצמו יהיה פנוי לדברים הגדולים. עיסוק יום יומי במריבות ובהתנצחויות קטנוניות שוחק כל גדלות רוחנית ובסופו של יום עלול לפגוע בעם עצמו.

נשחזר את דברי יתרו למשה:

"...הֲיִיה אַתָּה לְעַם מִוֶּלַח הָאֱלֹהִים וְהִבַּאתָ אֶתְּהָ אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱלֹהִים...  
וְהִזְהַרְתָּ אֶתְּהָ אֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַתּוֹרֹת, וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת  
הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן."  
(שמות יח, יט-כ)

כלומר, התפקיד המרכזי שלך הוא תיווך בין ה' לבין העם. מצד אחד – אתה תתפלל בעד העם ותגיש את בקשותיו לפני ה', ומצד שני תביא את דבר ה' אל העם. לעומת זאת, את השיפוט היום יומי השוחק והמתיש יש להעביר לשופטים ראויים שמשה עצמו ימנה:

"וְאַתָּה תִּחְזָה מִכָּל הָעָם אֲנָשִׁי חַיִּל... וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל יְעַת, וְהָיָה כָּל הַדְּבָר  
הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ הֵם...".  
(שמות יח, כא-כב)

אמנם בחוקי בני אנוש גישה זו היא חיונית בהנהגת ציבור, עם ומדינה; אך בחוקי האלוקים ובבנינו הרוחני של עם ה' – הכללים הם אחרים.

כאן, המפגש הישיר של העם עם נביא ה' הוא חיוני ומכריע. יש במפגש הישיר הזה כדי לעורר השראה אשר תעצים את כוח האמונה והדבקות של העם בהנהגת האלוקים וביעדיו הנישאים.

מפגש מסוג זה מרומם את רוח העם מן הקשיים המפרכים של חיי המדבר, ונוסך בו רוח גדולה של שליחות ותקווה. מפגש יום יומי עם משה רבנו היה מפיח רוח חיים בעם ישראל.

למפגש הישיר בין משה לבין עם ישראל, נועד תפקיד חיוני נוסף.

## ■ לֵב שֹׁמֵעַ

נקשיב למילה משמעותית ביותר, אותה משמיע משה בציווי השופטים:

"וְאַצְוָה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר: שֹׁמֵעַ בֵּין אֲחֵיכֶם וְשֹׁפֵטְתֶם צְדָק...".

(דברים א, טז)

המילה הזאת היא "שֹׁמֵעַ".

משה מדגיש בתחילת ציווי את חיוניות השמיעה. ההקשבה היא מרכיב הכרחי בשיפוט צדק. יש להקשיב היטב לטענותיהם של העומדים לדין, ולא להעדיף איש על פני רעהו.

זאת ועוד.

יש להקשיב גם לרחשי לבו של העם, כולל שיחו ושיגו הפשוט. על השופט להיות מעודכן ברמת השיח בין בני דורו, כדי להכיר את הרקע למעשים המובאים לפניו. שלמה המלך ביקש מאת ה' בקשה אחת:

"וְנָתַתְּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע..." (מלכים-א ג, ט)

אמנם "לב שומע" הוא לב מבין, אך ההבנה תלויה ביכולת ההקשבה לעומק. האזנה ברוב קשב היא המכשיר שבאמצעותו מוציא השופט מתחת ידו משפט צדק. משום כך, עצם מינוי השופטים בישראל גרם להתרופפות הקשר ההדוק שהיה בין משה רבנו ובין שכבות העם. מצוקותיו היום יומיות נעצרו בשרי האלפים והמאות ולא הגיעו לאוזניו של משה.

בגדלותו הרוחנית, הלך והתרחק משה מהווייתם ומשיחם של פשוטי העם. משום כך, הופתע כשגילה עד כמה פוחד העם מפני העלייה לארץ:

"...לֹא נוֹכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ." (במדבר יג, לא)

"וַיֹּאמְרוּ... נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרַיִמָּה." (במדבר יד, ד)

תגובת משה ואהרן הייתה הֵלֵם ותדהמה:

"וַיַּפֵּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם, לִפְנֵי כָל קְהַל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל." (שם, פסוק ה)

היחידים שקמו ודיברו בתוקף מול העם, היו יהושע בן נון וכלב בן יפונה. כאן, בפרשת התוכחה, עומד משה ומתאונן: ייתכן ולו הייתי ממשיך להיות אתכם מבוקר עד ערב, היינו היום במקום אחר. אתם הייתם מגיעים לרמת אמונה גבוהה יותר ואני הייתי מודע יותר לקשיים בהם הייתם מצויים.

## לקיחת סיכון

חז"ל, במדרש ההלכה 'ספרי' מעלים מה שהיה חבוי בהצגת העובדות בדבריו של משה:

"וַיֹּאמֶר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא... הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים... וְהִתְעַנּוּ אֹתִי, וְהִתְאִמְרוּ טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת" (דברים א, ט; יג-יד).

היה לכם לומר: משה רבנו, ממני נאה ללמוד תורה? ממך או מתלמידך?  
לא ממך שנצטערת עליהם, כעניין שנאמר: 'וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם  
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה?!'." (ספרי דברים א, יד)

בדבריהם, חדרו חז"ל לעומק רגשותיו של משה.

על פי המדרש הזה, משה רבנו לא היה שלם לגמרי עם הצעת חותנו, בידועו את החיסרון בהתרחקותו מן השדרה המרכזית של עם ישראל. בכל זאת הוא לקח סיכון בהציעו את עצת חותנו לעם, אלא שבסתר לבו קיווה שהעם יסרב. משה ציפה שהעם יביע בו אמון והערכה ויתעקש להמשיך ללמוד תורה מפיו ולהישפט ישירות על ידו ולא על ידי הדרגים שתחתיו. בדבריהם במדרש שהובא לעיל, ביטאו חז"ל את אכזבתו של משה מהסכמתו המיידית של העם להצעתו למינוי שופטים:

"...היה לכם לומר: משה רבנו, ממני נאה ללמוד? ממך או מתלמידך?"

סיכון דומה, לקח משה רבנו בסיפור המרגלים:

"וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כְּלִכְּם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַח אַנְשִׁים לְפַנֵּינוּ וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ,  
וַיָּשׁבוּ אֲתָנוּ דָּבַר אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נִעְלָה בָּהּ וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נִבְּא אֵלֵינוּ.  
וַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי הַדָּבָר וְאָקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵת אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְטוֹ."

(דברים א, כב-כג)

גם כאן גילו לנו חז"ל את הלך מחשבתו של משה רבנו:

"וַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי הַדָּבָר... אם בעיניו היה טוב למה נכתב עם דברי תוכחות? משל לאדם שאמר לחברו, מוכר לי אתה חמורך זה? אמר לו הן. נותן אתה לי לניסיון?  
אמר לו הן, בוא אתי ואני אראה כמה נושא בהר וכמה נושא בבקעה. כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר לו: בוא קח את מעותיך". (ילקוט שמעוני דברים תת"ד)

כלומר, נכונותו של המוכר להסכים לכל צורה של מבחן לחמורו, נטעה בלב הקונה ביטחון שהעסקה טובה ומשתלמת.

גם כאן, היענותו המיידית של משה לבקשת בני ישראל, נבעה מתוך תקווה בסתר לבו שעצם הסכמתו ללא שהיות תיטע ביטחון בלב העם והם יוותרו על משלוח המרגלים. לאכזבתו הגדולה, תקוותו לא התממשה. נשוב ונעיין בפרשת מינוי השופטים:

”נָבֵל תֵּבֵל גַּם אֶתָּה גַּם הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ, כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הִדְבַּר לֹא תוּכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדָּךְ.”  
(שמות יח, יח)

בכל זאת, הרי לכאורה צודק יתרו בטענתו, שאי אפשר להנהיג עם שלם לבד ללא האצלת סמכויות לדרגים שמתחת המנהיג. האם יש פתרון קסם אחר שישאיר את משה רבנו כשופט יחיד לכל העם? אכן יש פתרון.

הפתרון תלוי באנשים. שלא יהיו קטנוניים, שיוותרו אחד לשני ושיפתרו את הסכסוכים בינם לבין עצמם בלי להטריח את משה רבנו. משה מדגיש באוזני העם מתוך כאב, שאם עם ישראל היה נוהג כך, הרי שמשה היה ממשיך להיות שופט ובורר מבלי שיצטרך לשבת מן הבוקר עד הערב. מצד אחד היה משה מרומם את רוח העם, ומצד שני, היה נשאר כל העת בתמונת המצב ומבחין בחולשותיהם מבעוד מועד.

## ■ הלל אומר

הדים לצערו של משה ולתהליך הפקת הלקחים ממה שעבר עליו, אנו מוצאים במשנתו של הלל הזקן:

”הלל אומר: אל תפרוש מן הציבור, ואל תאמן בעצמך עד יום מותך, ואל תדון את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע שסופו להישמע (לפי גרסת רש"י). ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה.”

(מסכת אבות פרק ב משנה ד)

המשנה הזאת כוללת חמש הוראות המרמזות על חמש חוליות בשורשרת הפקת הלקחים על ידי משה רבנו.

1. **אל תפרוש מן הציבור** – מינוי השופטים אפשר למשה רבנו לפרוש לאוהלו כדי להיות קשור עם ה', אך גם ניתק אותו מן העם. הניתוק הזה גרם להתרחקותו של העם מבסיס האמונה, חוסנו נסדק וכך נסללה הדרך לחטא המרגלים. הלל מזהיר שלא לפרוש מן הציבור.
2. **אל תאמן בעצמך עד יום מותך** – כאן יש רמז לאירוע הקשה בשנת הארבעים לשנות הנדודים במדבר מסיני. בשנה האחרונה הזאת חטאו משה רבנו ואהרן אחיו בעוון מי מריבה.

3. **ואל תדון את חברך עד שתגיע למקומו** – כדי לחזק את רוח העם החושש ממלחמת שבעת העממים, יש צורך להיות כל הזמן בתוכם ואִתְּם, לחוש ולהקשיב למצוקת לבם, לחזקם בזמן אמת קודם שיהיה מאוחר מדי. יש להגיע למקומם קודם שדנים אותם.

4. **ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע שסופו להישמע** (לפי גרסת רש"י) – אל תאמר שאין צורך להתערות בתוך קהל עדת ישראל כדי לשמוע את שיחתם, בנימוק שבין כך בסופו של דבר הוא יגיע לאוזניו של משה וישמע. אל תאמר כך, אלא חובה לחדור לתוך העם ולשמוע את דבריהם לפני שיהיה מאוחר.

5. **ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה** – גם אם חשבתי – אומר משה רבנו – שאוכל להתפנות מן הלחץ השיפוטי היום יומי, וכשארצה אוכל לחזור ולהתחבר אל העם, אולם בסופו של דבר לא התפניתי מחמת לחץ האירועים הקשים שגבר עוד יותר.

אין מנוס מן ההכרה, שכאשר מנהיג לוקח ציבור גדול לעלייה רוחנית רצופה, חיוני הוא ללוות את הציבור כל העת. מצד אחד, הליווי הצמוד ישמור על הרמה הרוחנית והאמונית, ומצד שני – המנהיג יהיה זמין וקשוב לקשיים ולספקות המתעוררים בכל שעה ושעה. כך יהיה ערוך לטיפול מיידی בבעיות, קודם שתגדלנה ותהפוכנה לקריטיות ומכריעות.

